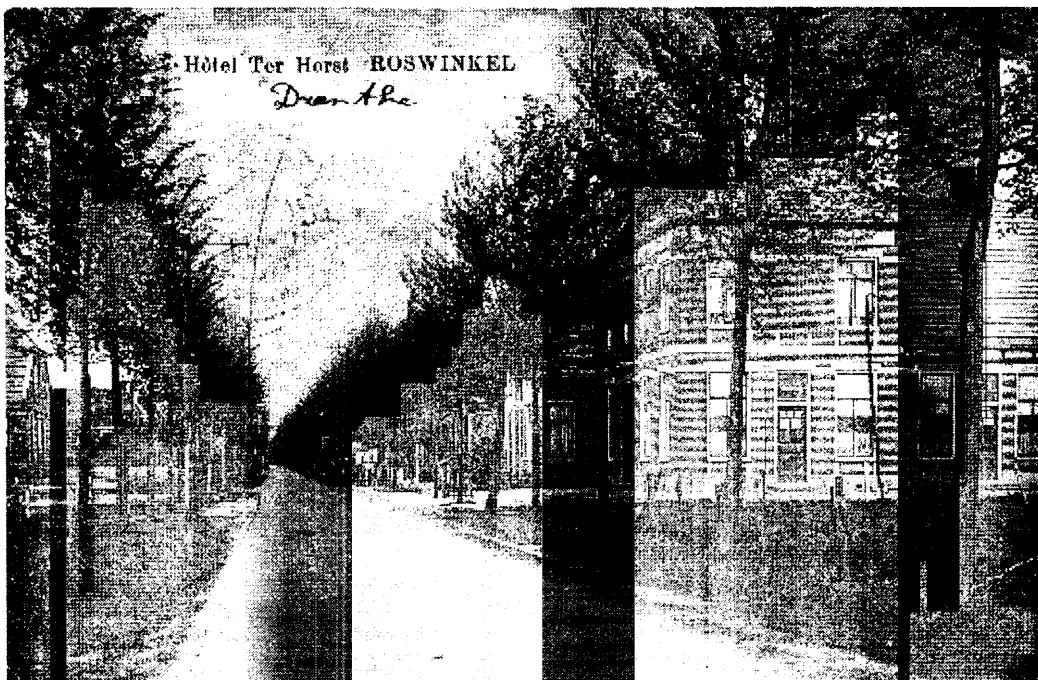

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

**7e jaargang, nummer 2
december 1999**

Bestuur: Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

P.M. Kraan	voorzitter	De Hietbrink 46	7824 XT Emmen	0591 - 62 23 06
H. de Jong	secretaris	Kapelstraat 59	7811 HC Emmen	0591 - 64 46 50
G.T. de Leeuw-Roodhardt	penningmeester	de Etgaarde 20	7861 BT Oosterhesselen	0524 - 58 24 91
G.H.J. Kolker	lid	Havenstraat 87	7887 BM Erica	0591 - 30 20 00
W.Visscher	lid	Zijtak OZ.7	7833 AC Nieuw-Amsterdam	0591 - 55 17 41

Secretariaat:

H. de Jong	Kapelstraat 59	7811 HC Emmen	0591 - 64 46 50
------------	----------------	---------------	-----------------

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap bedraagt fl. 25,00 per jaar en voor huisgenoten fl. 10,00 extra. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij voor 1 december van het lopende jaar schriftelijk is opgezegd bij de secretaris. Men ontvangt enkele keren per jaar de Kroniek en men is welkom tijdens de lezingen, die regelmatig worden georganiseerd.

Bankrelatie:

Rekeningnummer 1044.68.815, Hist.Ver.Z.O.-Drenthe, de Etgaarde 20, 7861 BT Oosterhesselen.

P.R.:

M. Nicolai	Lienackers 38	7824 PV Emmen	0591 - 62 44 55
------------	---------------	---------------	-----------------

Kroniek:

van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe

Redactie:

Wim Visscher,	Zijtak Oostzijde 7, 7833 AC Nieuw-Amsterdam.
	telefoon: 0591 - 55 17 41
Ger de Leeuw(tevens eindredacteur),	de Etgaarde 20, 7861 BT Oosterhesselen.
	telefoon en fax: 0524 - 58 24 91
	E-mail: gerleeuw@worldonline.nl

Bijdragen voor de Kroniek s.v.p. naar dit laatste adres sturen.

INHOUDSOPGAVE.

Activiteiten voorjaar 2000	Bestuur	pag.3
Vliegtuigmonument in het Sleenerzand	B. van de Velde	pag.4
Boeken gezien	P.M. Kraan	pag.6
Heidehiem	T. Smit - Bosklopper	pag.7
Een stadswandeling door Emmen (deel 1)	G. de Leeuw	pag.8
Huisnummering binnen de gemeente Emmen; Emmen en Westenesch in het bijzonder	G. Waasdorp	pag.13
Overzicht inhoud periodieken, verschenen t/m juli 1999	H. de Jong	pag.16

ACTIVITEITEN VOORJAAR 2000

Het programma ziet er als volgt uit:

Dinsdag 07 februari 2000:

* Algemene ledenvergadering met aansluitend een lezing over veldnamen in Angelslo door M. Nicolai, (alleen voor leden).

Aanvang 20.00 uur in De Marke, Statenweg 107 te Emmen-Angelslo

Dinsdag 04 april 2000:

* Videopresentatie "Oud"Nieuw-Amsterdam, van commentaar voorzien door W. Visscher. (toegang voor niet-leden f5,=).

Aanvang 20.00 uur in de Schalm, Ringlaan 54 te Nieuw-Amsterdam.

Zaterdag 20 mei 2000:

* Ledenmiddag te Schoonebeek. Aanvang 13.00 uur bij Zwaantje Hans Stokman's Hof, Burgemeester Osselaan 5 te Schoonebeek. Huifkartocht met om 15.30 uur koffie in de Wolfshoeve, Europaweg 132 te Schoonebeek. Kosten per persoon: f17,50.

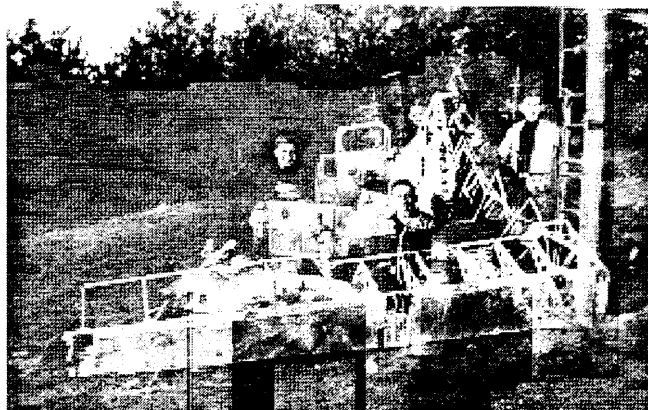
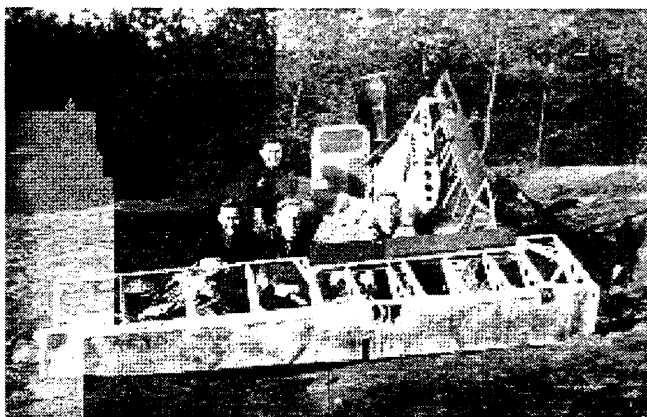
VLIEGTUIGMONUMENT IN HET SLEENERZAND

B. van der Velde

Op 14 mei 1943 stortte een Engelse bommenwerper (Hallifax B II van het 77e squadron) neer in de bossen van de boswachterij "Het Sleenerzand". Dit toestel was op de terugweg van een aanval op het industriegebied nabij Bochum in Duitsland en werd ter hoogte van Emmen aangeschoten door een Duitse nachtjager.

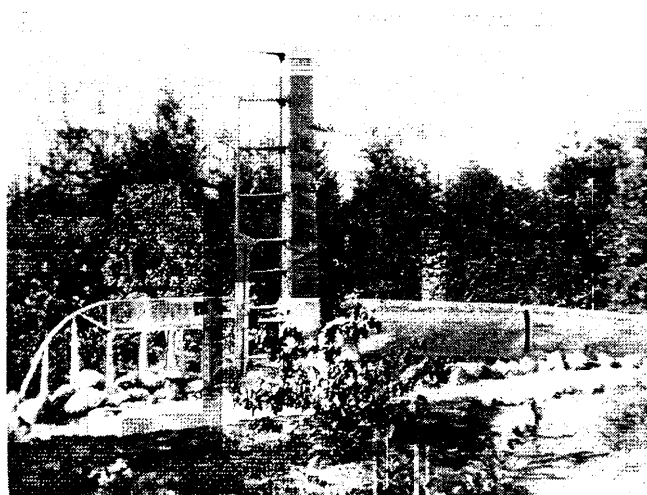
Van de 602 bommenwerpers werden er die nacht 34 afgeschoten door Duitse nachtjagers. Tussen 1940 en 1945 zijn er in Nederland 6500 vliegtuigen neergestort: 2800 van de RAF, 1500 Amerikaanse en 2200 Duitse*). Op de plek waar dit vliegtuig neerstortte staat thans een monument, in 1945 opgericht door vier scholieren van de HBS te Coevorden, destijds woonachtig in Zweeloo en Oosterhesselen, te weten Co van Dixhoorn, Riekus Gelling (overleden 1994), Henk van der Velde (overleden 1982) en Berend van der Velde. Ook Hennie Schuiling uit Zweeloo maakte later deel uit van de oprichting van dit monument.

Hoe kwam dit monument tot stand, opgericht van resten van het neergestorte vliegtuig. De vader van een van de oprichters, de heer Van Dixhoorn, was boswachter van deze boswachterij. Hij wist dat de Duitsers niet alle wrakstukken hadden verwijderd. Reden voor zijn zoon en een stel vrienden om op zoek te gaan naar de restanten. In de herfst en winter van 1943 waren we elke zaterdag en in de vakanties in het betreffende bos en kanden dit uit in een omtrek van enige honderden meters van de plek waar het grootste deel was terecht gekomen.

Kruipend en sluipend en zo stil mogelijk werd het bos onderzocht met als resultaat vleugeldelen, staartstukken, brandbombakken met nog intacte electromagnetische ontsluitingsmechanismen, plexiglas en talloze aluminium buizen en stangen. Nodeloos om op te merken, dat bij het vinden van deze onderdelen er onderdrukte kreten van enthousiasme door het bos klonken. Want we waren wel beducht voor de eventuele aanwezigheid van Duitsers, die alsnog sporen van het vliegtuig zouden willen onderzoeken.

Al het materiaal wat we vonden werd opgeslagen in een keet van de boswachterij daar in de buurt, die afsluitbaar was met een sleutel. Er was daarin een open haard, zodat we ons in de winter konden warmen. We hadden nog geen idee wat er te zijner tijd met de brokstukken zou moeten gebeuren, maar na de bevrijding in april 1945 waren we het er al gauw over eens: we richten een monument op ter nagedachtenis aan de omgekomen vliegers.

In juni 1945 was het monument klaar, bestaande uit vleugeldelen en een staartstuk, ± 50 cm ingegraven om het enige stabiliteit te geven. De namen van de omgekomen bemanning - bekend op het gemeentehuis te Sleen - werden met fietslak aangebracht op het monument en de datum: 14 mei 1943. De plek van het monument, gesitueerd tussen dichte begroeiing verdween en geleidelijk kwam het monument in het zicht vanaf de zandweg. En toen trad het verval op. Kinderen klommen er in en er op, souvenirsjagers zaagden er stukken af, zodat het in de jaren zeventig een troosteloze aanblik gaf.

Na een oproep in de Emmer Courant op 4 mei 1974 onder de kop "Staatsbosbeheer wil Monument van gebroken vliegtuigvleugel, wie wil dat op zich nemen?", besloten wij, de oprichters, het karwei ter hand te nemen. En op 27 juli 1974 stond er in dezelfde krant: "Vervallen oorlogsmonument blijft bewaard, oprichters nemen het karwei ter hand". Eén van de oprichters, Henk van der Velde, inmiddels bouwkundig ingenieur, maakte een tekening van een betonconstructie en aan Staatsbosbeheer en de gemeente Sleen werd toestemming gevraagd het monument op deze manier een duurzaam karakter te geven. Na maandenlang ambtelijk gesteggel betreffende de overdracht in eigendom van Staatsbosbeheer aan de gemeente Sleen kwam er uiteindelijk toestemming, waarbij het monument voor de symbolische prijs van f5,- werd overgedragen aan de gemeente Sleen onder voorbehoud dat de gemeente voor het onderhoud blijft zorgdragen.

Bouwbedrijf Geugies uit Sleen kreeg de opdracht voor de uitvoering van de betonconstructie. De kosten van f2975,- werden door de oprichters betaald.

Op zaterdag 14 juni 1975 vond er een officiële onthulling plaats in tegenwoordigheid van de oprichters, het college van B&W van de gemeente Sleen en de uitvoerder van het betonwerk. Tijdens deze sobere plechtigheid werden enkele toespraken gehouden en werd er een krans gelegd namens de RAF.

Daar de Wing-commander van de RAF op de dag van de onthulling verhinderd was, kwam deze enkele weken later een bezoek brengen.

Sinds 1988 vindt er omstreeks 4 mei een jaarlijkse herdenking plaats door de chr. basisschool "De Fontein" te Sleen. Op initiatief van de "stichting Febr. '41" nam deze school de taak op zich om dit monument te adopteren.

Tijdens deze jaarlijkse herdenking wordt de adoptie overgedragen van groep 8 naar groep 7 in tegenwoordigheid van de ouders van deze leerlingen, een vertegenwoordiger van het gemeentebestuur (thans gemeente Coevorden), enkele verzetsmensen, een van de oprichters en verdere belangstellenden. Een muziekgroepje van de leerlingen speelt de "Last Post", het Engelse volkslied en het Wilhelmus, waarbij er een krans bij het monument wordt gelegd. Deze plechtigheid maakt ieder jaar een grote indruk op de kinderen. Niet onvermeld mag blijven dat de (nog in leven zijnde) oprichters met echtgenotes jaarlijks omstreeks de 14e mei ook het monument komen bezoeken, niet alleen om de staat van onderhoud te bekijken, maar ook om herinneringen op te halen uit de periode 1940-1945 en in het bijzonder de herfst en winter van 1943.

Toen wij het bos uitkamden, op zoek naar de vliegtuigresten, was het voor ons, jongens van 16 à 17 jaar, een avontuur, een spannend avontuur. Na de bevrijding in 1945 kwam echter het besef naar voren, dat we met deze vliegtuigresten iets moesten doen. De omgekomen bemanning overkwam geen ongeluk. Zij namen een bewust risico ter bestrijding van Hitler en zijn trawanten, nazi-Duitsland. Een strijd tegen onrecht. Met dit monument wilden wij tot uitdrukking brengen, dat deze strijd hen het leven kostte en ons de vrijheid gaf - een posthume hulde aan alle strijders tegen onrecht, en deze bemanning in het bijzonder. Dat mogen wij en de generaties na ons nooit vergeten.

*) Bron: "Gevleugeld verleden", van Ab Jansen

BOEKEN GEZIEN

- Mensingh, Bé J. (Pim), Toen stilte nog te horen was. Fragmenten uit de geschiedenis van Emmen. (Beilen, 1999)
- Visscher, mr. drs. W. en Krikke, H.J., Wijkend verleden, Oude, Historische en nog bestaande turfswijken en vaarten in de gemeente Avereest. (Avereest 1999).
- Meer, Jan van der, 25 jaar Katholiek Drents College. (Emmen 1984).
- Borgman, J. Herman, 150 jaar St. Bonifatius-parochie 1849 - 1999 te Schoonebeek.
- Fennema, G. en anderen, Goede fundamenten maar geen dak, 13 jaar Berhardusparochie i in Emmen (1980 - 1992), (Emmen december 1993).

HEIDEHIEM

T. Smid-Bosklopper

Roelof IJko Ensing, de man die de gemeentelijke reinigingsdienst tot ontwikkeling heeft gebracht, heeft een zuster die Grietje heet. Ook zij kan in deze omgeving niet gemakkelijk werk en verdiensten vinden. Zij zoekt haar ambities en kans op werk in het westen van het land. De flinke Drentse deerne met het blonde haar en blozende wangen heeft zich in Den Haag, waar zij terecht komt al spoedig aangepast in de omgeving en aan de omstandigheden. Het aardige meisje ontmoet daar een flinke jongeman, die als beginnend bouwkundig architect werkt en zich daarmee een bestaan opbouwt. Het gaat goed met de werkzaamheden. Na een periode van verliefd, verloofd en daarna getrouwd krijgt de jonge architect De Klerk, zo heet de jonge aannemer, langzamerhand een bekende naam in de bouwwereld.

In de jaren zestig van de twintigste eeuw, wanneer de verzorging door overheidssubsidie ook de verzorging van minder financieel draagkrachtige ouderen steeds meer opname en verzorging plaats gaat vinden in moderne bejaardentehuizen met goede voorzieningen. Architect de Klerk maakt een ontwerp voor een deel van het familiekapitaal beschikbaar gesteld. In de bosrijke omgeving van Emmen ligt aan de Weerdingerstraat een stuk bos en heidegrond, waar aan de randen veel hult groeit met in de winter prachtige rode bessen. Het Kooikersbosje, dat vele jaren eigendom is geweest van de familie Kooiker en erfgenamen. Het is een bekend boerengeslacht in het bezit van een logement in Emmen. De erfgenamen gaan het bos en de heidegrond verkopen en De Klerk wordt de eigenaar van een prachtige omgeving voor een bejaardentehuis. Spoedig verrijst een modern bouwwerk, door de "De Klerkstichting", waar veel ouderen uit Emmen en verre omgeving van een goede verzorgde oude dag genieten.

EEN STADSWANDELING DOOR EMMEN (deel1)

Ger de leeuw

In het kader van een aanpassing en “modernisering” van de internet-site van de gemeente Emmen werd een stadswandeling samengesteld - zo U wilt een DORPSwandeling - waarvan het eerste deel hierbij wordt weergegeven. De beschrijving van de route en de plattegronden zijn hierbij overigens achterwege gelaten, omdat dit te veel ruimte in beslag zou nemen en omdat deze bij de lezer als bekend mag worden verondersteld. Over de rijksmonumenten in de gemeente en de samenstelling van een gemeentelijke monumentenlijst hopen we in een volgend nummer terug te komen. Inmiddels houden we ons van harte aanbevolen voor commentaar, aanvullingen en verbeteringen van de hier beschreven route.

EMMEN IN VOGELVLUCHT

Waar begint de geschiedenis van Emmen eigenlijk? Gebruikelijk is dat men de oudst bekende datum aanhoudt als het ‘geboortjaar’ van een dorp of een stad. Dat is natuurlijk maar heel betrekkelijk, want op het moment dat er in de archieven sprake is van een naam is er meestal al een lange periode van wonen aan vooraf gegaan. Gedurende die periode zal de nederzetting ongetwijfeld ook al langere tijd een naam hebben gehad. Het vroegste jaartal dat we in de geschiedenis tegenkomen is 1139, toen de hof “Emne” in het bezit was van de bisschop van Utrecht. “Emne” is verwant met het Duitse “Ebene”, dat “vlakte” betekent.

Als we in Emmen rondkijken dan zien we her en der hunebedden liggen. In totaal tien stuks. En dan praten we maar niet van de tientallen grafheuvels die men er vindt. Die gedenkwaardige monumenten stammen uit de prehistorie, dus uit de periode waarover de toenmalige bewoners geen schriftelijke informatie hebben nagelaten.

Er blijkt echter wel uit, dat Emmen eeuwen en eeuwen ouder is, dan 860 jaar en zeker gedurende duizenden jaren al een stad van dorpen was, zoals we tegenwoordig vaak over Emmen spreken. Het prehistorische Emmen was een uitstekende plaats om te vertoeven: aan de rand van het immens grote Boertanger Moeras, op de hoger gelegen Hondsrug met altijd - door het hoogteverschil - riviertjes, kronkelend door het landschap. De jagers en vissers uit de Midden Steentijd (8800 - 4900 v. Chr) zullen hier graag hun tenten hebben opgeslagen. Diverse archeologische vondsten wijzen daar ook op.

Het dikke veenpakket van het Boertanger Moeras, dat in de loop van vele honderden jaren ontstond, werd vanaf het midden van de vorige eeuw afgegraven, ten behoeve van de turfindustrie. Het veen werd eerst ontwaterd door er sloten, wijken, raaien, enz. door te graven. Daardoor kon de turf naderhand ook vrij goedkoop worden vervoerd naar andere delen van ons land.

De gemeente Emmen lifte mee met in het in cultuur brengen van dit veengebied. Van heinde en ver kwamen arbeiders op dit bruine goud af en daardoor ontstond de ene na de andere nederzetting: Emmer-Compascuum, Barger-Compascuum, Zwartemeer, Barger-Oosterveld, Erica, Klazienaveen, Nieuw-Amsterdam, enz. De eenvoudige veenketen en plaggenhutten maakten langzamerhand plaats voor meer permanente woningen. De groei van Emmen zelf, dat tot die tijd uit wat boerderijen en een kerk bestond rond een aantal brinkachtige ruimten, nam aanvankelijk nog niet zo’n vaart en ging in elk geval veel geleidelijker. Een krachtige impuls vormde wel de spoorlijn, die in 1905 tot stand kwam tussen Zwolle en Stadskanaal en daarbij ook Emmen aandeed. Het gedeelte tussen het centrum en de spoorbaan werd daarop geheel volgebouwd. Uiteindelijk groeide Emmen uit tot een dorp van meer dan 100.000 inwoners en is daarmee de op een na grootste gemeente in Noord-Nederland geworden.

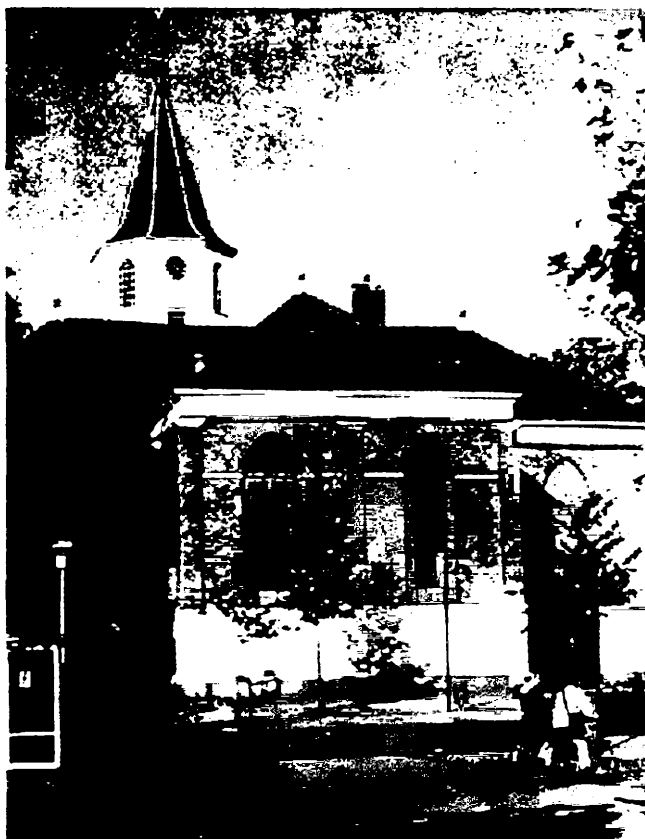

1. N.H. kerk, Schoolstraat 5

De huidige 'Grote Kerk' van Emmen werd in 1856 gebouwd. Daarvoor stond er een kerk, die vermoedelijk in 1456 was gebouwd en na vierhonderd jaar werd afgebroken. De kerk was oorspronkelijk gewijd aan St. Pancratius.

De oudste (houten) kerk die hier heeft gestaan dateert overigens uit de 9e eeuw. Dat heeft men ontdekt tijdens archeologisch onderzoek in de zestiger jaren.

Onder twee lemen vloeren vond men toen ook een brandlaag. Deze kan dateren uit 1228. Toen immers namen Twentenaren wraak op de "Gulden Sporenslag" die in 1227 had plaatsgevonden in

Ane (bij Coevorden). Daar hadden Drenten de bisschoppelijke troepen in de moerassen gelokt en werden vervolgens met hooivorken en ander boerengereedschap afgeslacht.

Men vond nog meer in de kerk: een zogenaamd rijengrafveld dat dateert uit de Vroege Middeleeuwen. De doden kregen in die tijd vaak kralen of kleine bronzen voorwerpjes mee in het graf. Een dergelijk rijengrafveld IN een kerk is zeer opmerkelijk. Het gebouw van nu lijkt op een kerk in de zogenaamde waterstaatstijl. De (grondige) "verbouwing" in 1856 kostte fl.16.149,-.

De doopvont van Bentheimer zandsteen is na de Reformatie uit de kerk verwijderd. Na veel omzwervingen werd deze aan het eind van de vorige eeuw "herontdekt" in de tuin van jhr. Hora van Holthe tot Echten, die deze als bloembak in de tuin gebruikte.

Het Drents Museum wist in 1896 beslag op de vont te leggen. Honderd jaar later kreeg het kerkbestuur spijt van hun schenking aan het museum en na heel wat politieke druk gelukte het om de vont weer in de kerk te Emmen te krijgen. De vont dateert uit de late middeleeuwen (12e, 13e eeuw)

In de kerk staat een monumentaal orgel. Het is in 1873 gebouwd door Roelf Meijer. Deze orgelbouwer uit Veendam was van huis uit grutter, maar werd op latere leeftijd orgelbouwer. Het orgel had oorspronkelijk 17 stemmen, nu 23 stemmen. Door de goede akoestiek draagt het interieur belangrijk bij aan de monumentwaardigheid van het orgel.

De toren, die sinds 5 juni 1979 eigendom is van de burgerlijke gemeente is van circa 1200. Interessant is de torenvoet, die uit bekapte zwerfkeien bestaat. Duidelijk zijn de boorgaten te zien, waarlangs de grote stenen werden gespleten. Door het kloven zijn ook grotere "splinters" afgeslagen, die hier en daar in de torenvoet verwerkt zijn. De stenen die men nodig had, lagen in voldoende mate in de omgeving. Niet onwaarschijnlijk is het, dat een of meer hunebedden het slachtoffer van deze bouw zijn geworden! De legende verhaalt, dat Berend van Galen (de bekende Bommen Berend) in 1672 naast allerlei vernielingen die hij in de kerk aanrichtte, ook twee van de drie torenklokken voor eigen gebruik zou hebben meegenomen. Men zegt, dat één klok in de kerk in het Duitse Wesuwe hangt, terwijl de andere tijdens het vervoer in de buurt van Emmen door het ijs zou zijn gezakt van het voormalige Bargermeer. Momenteel hangt er één klok in de toren. Deze klok werd aanvankelijk tot 1877 geluid en werd toen opnieuw gegoten, omdat tijdens het luiden (naar aanleiding van het overlijden van koningin Sophia van Wurtemberg) bleek, dat de klok gebarsten was en men het luiden staakte uit veiligheidsoverwegingen. Het bovenste deel van de toren werd tijdens de verbouwing in 1856 vervangen door de huidige achtkantige spits.

2. Begraafplaats, Wilhelminastraat

De begraafplaats aan de Wilhelminastraat is het oudste, historische kerkhof van Emmen en werd in de vorige eeuw aangelegd (plm. 1830). Daarvoor werd rond de kerk begraven: vandaar kerkhof. In 1869 werd door het gemeentebestuur een inventarisatie gemaakt van het aantal kerkhoven in de gemeente en daaruit blijkt, dat er op dat moment vijf begraafplaatsen waren. Naast de genoemde was er in Emmen ook nog de Joodse begraafplaats. Het college van burgemeester en wethouders merkte toen op, dat de begraafplaats door sloten werd afgesloten en buiten de bebouwde kom was gelegen. Het provinciaal bestuur van Drenthe, dat naar de toestand van de kerkhoven had gevraagd, berichtte vervolgens, dat de kerkhoven beter afgesloten dienden te worden. Binnen vijf jaar moest er een heg omheen staan met een hoogte van (tenminste) twee meter.

De graven van de familie Amshoff behoren tot de oudste en dateren uit de periode 1831 - 1841. Eén graf is van jongere datum. Men vindt deze graven vanaf de ingang gerekend, aan de linkerzijde na ongeveer 50 meter. Deze familie was afkomstig uit het graafschap Bentheim. Ds. Joh. Amshoff werd hier predikant in 1808. Zijn zoon Hozeas Amshoff, die eveneens predikant was te Oud-Avereerst, overleed plotseling in 1831 en werd hier begraven. De zerk van Bentheimer zandsteen wordt gesierd met een aan hem opgedragen grafschrift. Een jaar later stierf ook de vrouw van de Emmense predikant. Haar grafschrift is in het Duitse gesteld en dat geldt ook voor een kleinkind, dat in 1840 overleed. Merkwaardig, dat na zo'n dertig jaar predikant te zijn geweest in Emmen kennelijk thuis nog steeds in het Duits werd gecommuniceerd. Voor zijn vertrek naar Eibergen richtte hij zich met een afscheidsgedicht, gebeiteld in een grafsteen, nog eenmaal tot zijn overleden familieleden. Deze keer was de tekst in het Nederlands gesteld:

*Rust zacht, rust zacht geliefde dooden
Uw geest is reeds in 't vaderhuis
Gij zijt verlost van aardschen nooden
En nu rust maar in 't vaderhuis*

Wellicht was het de bedoeling, dat hij op de plaats waar deze gedenksteen stond, later zelf begraven wenste te worden. Dat is echter niet gebeurd. Hier ligt zijn dochter begraven: Anna Berendina Amshoff, overleden in 1867.

Even verder is het met een hekwerk omgeven monumentale grafcomplex van de familie Willinge. Jan Jacob Willinge was getrouwd met een dochter van ds. Amshoff. Hij was burgemeester van Emmen geweest. De burgemeester zelf is hier overigens niet begraven, maar wel enkele van zijn nazaten.

3. De verdwenen molen aan de Molenstraat

In de huidige gemeente Emmen zijn zo'n 32 molens in bedrijf geweest. Momenteel draaien er nog zes molens. Hier aan de Molenstraat staat nog een restant van een oorspronkelijk flink uit de kluiten gewassen molen. Deze is gebouwd in 1856 door de markegenoten van Zuid en Noordbarge, "ten doel hebbende het malen van de verbouwde granen tot meel". Er is sprake van een brand in 1897 en een blikseminslag in 1900. Het was oorspronkelijk een achtkantige bovenkruier. Toen in 1913 de eigenaar J. Huizing stopte, is het bovenste gedeelte gesloopt en verkocht. De romp doet nu dienst als opslagplaats. Er zijn plannen om "iets historisch" met het restant te doen.

4. Synagoge, Julianastraat 27

Toen Emmen nog geen synagoge had, kerkten de Emmense Joden in Sleen.

Het aantal Joden in Emmen nam echter gestaag toe, terwijl het aantal in Sleen terugliep. Vanaf 1870 werden er in de plaats Emmen diensten gehouden op een zolder of in een huiskamer. Door die diensten kwamen er op de sabbath minder Joden naar Sleen ter kerke en dat was een doorn in het oog van de Sleners. Dat heeft tot spanningen geleid, maar het verhinderde niet om in 1876 tot zelfstandige kerkelijke gemeente te worden erkend en vervolgens werd een eigen synagoge gebouwd, die in 1878 gereed kwam. In 1909 is een vierde travee aan de straat zijde van het gebouw toegevoegd, waarin een balkon is aangebracht, waar de vrouwen achter het gaas de diensten kunnen bijwonen.

Op de top ziet men een noksteen met een obelisk. Het is de enige synagoge in Drenthe waarin het interieur nog geheel in de oorspronkelijke staat aanwezig is. In de synagoge hangen borden, waarop alle namen staan van de Emmense Joden, die in de Tweede Wereldoorlog zijn omgekomen.

5. Begraafplaatsen aan Beatrixstraat en Kerkhoflaan

Er is een joodse begraafplaats in 1869 in gebruik. Deze was gelegen aan de overzijde van het Oranjekanaal. De Joodse begraafplaats aan de Beatrixstraat is in 1915 in gebruik genomen. In 1855 waren er nog maar 28 Joden in Emmen en in 1865 was dit aantal opgelopen tot 85, mede door de ontwikkelingen rond de stichting van een eigen synagoge. Ter verhoging van de levensstandaard van de plaatselijke bevolking stimuleerde de burgemeester in 1929 het planten van moerbeibomen voor het telen van zijderupsen. Er werden enkele struiken geplant bij deze Joodse begraafplaats, maar het is geen succes geworden. De begraafplaats wordt door de burgerlijke gemeente onderhouden.

De aanleg van de tweede algemene begraafplaats aan de Kerkhoflaan moet omstreeks 1869 zijn geweest. In dat jaar keurde het provinciaal bestuur de aanleg goed. Daarvoor werden enkele percelen heide en bos aangekocht voor een bedrag van totaal fl. 332,50.

Uiteindelijk betaalde men fl. 442,- maar daarin was ook begrepen het bedrag voor het 'pootrecht' op het Marktpllein. In 1902 werd een hekwerk rond het kerkhof geplaatst en werd een lijkenhuisje gebouwd.

Een gedenkwaardig graf op deze begraafplaats is ongetwijfeld dat van Jan Holties, 'Het jagertje op den Krooi', uit 1932. Door een ziekte kon deze Holties niet lopen en werd door 'kruier' Meeuws Middelveld op de krooi (kruiwagen) overal heengebracht. Holties was een fervent jager. Er is dan ook een plaquette aangebracht op zijn graf waarop we Jan Holties zien, in de kruiwagen met een geweer in de hand en een jachthond naast de krooi.

6. Kapel, Kapelstraat 28 en pastorie, Sterrenkamp 4

De Hervormde Evangelisatiecommissie besloot in 1923 een kapel te bouwen. De architecten Jan en Theo Stuivinga uit Zeist maakten een ontwerp. Het werd een zaalkerk met zeven traveeën en een aangebouwde consistoriekamer. De vensters en deuren zijn uitgevoerd in neo-Hollands-rennaissance stijl. Ook werd een bescheiden toren aan de kapel toegevoegd. Het gehele bouwwerk kostte fl. 33.150,-. Voor dat bedrag werd de bouw uitgevoerd door aannemer W. Luppens te Winschoten. De ingebruikname vond plaats op 7 maart 1924. Rechts van de toegangsdeur vindt men een gevelsteen met de namen van de beide architecten, terwijl in de zuidgevel een steen is aangebracht met de tekst 'gebouwd in 1923'. Het interieur is in originele staat.

Oorspronkelijk telde de kerk 400 zitplaatsen. Dat aantal werd in 1951 uitgebreid met 200. Toen werden overigens meer veranderingen aangebracht: een voorhal werd toegevoegd en een extra travee. Het (tegenwoordige) orgel werd in 1961 in gebruik genomen. Het werd voor de som van fl. 38.200,- gebouwd door de fa. L. Verschueren te Heythuisen. Het aantal stemmen (registers) bedraagt 20, verdeeld over hoofdwerk (8), zwelwerk (8) en pedaal (4). Het is een mechanisch orgel met elektrische registerbediening.

De pastorie aan de Sterrenkamp is in 1929 gebouwd. De architect was Joh. Schoenmaker te Nieuw Weerdinge. Het staat op de plaats waar het oorspronkelijke kerkje van de evangelisatiecommissie stond, dat vóór de kerk aan de Kapelstraat dienst had gedaan en gebouwd werd in 1868. De pastorie is een fors bouwwerk, geheel in de stijl van de twintiger jaren. De kosten bedroegen fl. 12.500,-.

7. Het kantongerecht aan de Hoofdstraat

Het kantongerecht valt als gebouw wat uit de toon in de binnenstad. Door de zuilenportiek heeft het een koloniale stijl gekregen.

Het was oorspronkelijk het huis van een opzichter van de Drentsche Veen- en Middenkanaal Maatschappij. Op 15 maart 1880 schreven B&W aan de minister van Justitie dat er een postkantoor zou worden gekocht, waarin ook het gemeentehuis zou worden ondergebracht en waarin het kantongerecht plaats zou kunnen vinden. De huur voor het kantongerecht werd uiteindelijk bepaald op fl. 350,-. PTT en gemeentehuis werden later elders gehuisvest, het kantongerecht is daarin blijven zitten tot op de huidige dag.

8. Het Hospershuis, en De Lindenhof aan de Hoofdstraat

Op de plaats van het Hospershuis stond vroeger het huis van dokter K.D. Schönfeld. Zijn opvolger J.R. Hospers liet het huis afbreken in 1934 en bouwde er een nieuwe villa.

De kosten bedroegen fl. 20.000,-. Architect was J. Kruger te Nieuwe Pekela en de bouw werd uitgevoerd door de Emmense firma J. van Ess. Het huis heeft een kubistische ordening van gevelbeelden: kubistisch expressionisme.

De gevels hebben door verspringingen in het gevelvlak, de loggia's, balkons en erkers een grote plasticiteit. Niet zichtbaar van de voorkant is het prachtige glas in lood op de 'overloop' met motieven, ontleend aan het doktersvak. Het herenhuis "De Lindenhof" is in 1936 gebouwd in opdracht van R. Zegering Hadders, die jarenlang wethouder in de gemeente Emmen is geweest. De bouwkosten werden begroot op fl. 17.000,-. Het is een ontwerp van ir. Daan Jansen en C. Bos, architecten te Utrecht. Het bouwwerk vertoont invloeden van de Haagse School. Opmerkelijk zijn de oogliddakkapellen.

HUISNUMMERINGEN BINNEN DE GEMEENTE EMMEN EN WESTENESCH IN HET BIJZONDER.

G. Waasdorp

In onderstaande bijdrage wil ik proberen een stukje duidelijkheid te geven m.b.t. de huisnummering binnen de gemeente Emmen, de regels die voor het aanbrengen van de huisnummers golden en zal met voorbeelden vanuit de huisnummering van Westenesch het één en ander proberen te verduidelijken.

De meest bekende bron met betrekking tot huisnummering zijn de boeken van de burgerlijke stand. Deze werden voor de gemeente Emmen bijgehouden vanaf 1850.

In de volgende boeken staan gegevens m.b.t. de burgerlijke stand van de gemeente Emmen.

In 1917 is men overgegaan tot de gezinskaart. Deze zijn tot en met 1934 bijgehouden. Ook hierop werd de huisnummering bijgehouden en ging met tenslotte over op straatnaam en huisnummer. Maar ook voor invoering van de burgerlijke stand werden de huizen aangeduid met een huisnummer.

Een aantal van die bronnen zal ik hieronder de revue laten passeren.

Dat de huisnummering in de loop van de eeuwen diverse keren is aangepast zal niemand verwonderen. Er gingen immers huizen weg (sloop, brand) en er kwamen huizen bij. De eerste huisnummering die ik gevonden heb stamt uit de periode rond 1800, waarin de huisnummers bestaan uit een enkel getal.

<i>boek aanduiding</i>	<i>bijzonderheden</i>	<i>periode</i>
- EEO	Emmen, Westenesch, Weerdinge, den Oever, Zuidbarge & Noordbarge	1850 - 1859
- R-M	Roswinkel en de Maten + aanvulling op EEO-boek	1850 - 1859
- deel 1-9	plaatsen door elkaar	1859 - 1885
- deel A-Z (blauwe stip)	op 1ste letter van achternaam	1885 - 1904
- deel A-Z	op 1ste letter van achternaam	1904 - 1917

Dit getal werd bepaald door de volgorde waarin de opnemers (zij die in opdracht van de gemeente of provincie de huizen langs gingen om belastingaanslagen, gezinssamenstellingen, enz., te bepalen) van huis tot huis trokken.

Voorbeeld:

In 1797 woont op huisnummer 66 te Westenes Willem Segers, 38 jaar, boer en gehuwd met 2 kinderen (a).

Dat de huisnummering in de loop van de jaren verandert blijkt wel uit het feit dat circa 10 jaar later dezelfde Willem Zegers op huisnummer 59 te Westenes woont (b). Of er zijn in de periode 1797 t/m 1807 huizen verdwenen of de route waarmee de opnemers langs de huizen liepen is veranderd. Dit laatste is te controleren aan de naam van de burens, waaruit mij gebleken is dat er woningen bij gekomen waren en hun route veranderd was.

Zoals aangegeven werd de eerst volgende huisnummering in 1850 op papier gezet middels de burgerlijke stand. Of er tussen 1800 en 1850 nog andere huisnummers geweest zijn heb ik nog niet kunnen bepalen. Het huisnummer van in 1850 gegeven werd gebruikt tot en met 1859. Ook nu bestond de huisnummering uit een enkel getal:

Voorbeeld:

te Westenesch op huisnr. 90 woont de landbouwer Lukas Meijering met zijn vrouw Trientje Joling en hun 6 kinderen (c)

In de periode 1859-1885 wordt er geen huisnummer genoteerd. De nummering begint pas weer in de periode vanaf 1885 en wordt van dan af steeds bijgehouden. Dan wordt ook de wijkletter (d) ingevoerd. Tevens vindt er dan eenmaal een verandering in de huisnummering plaats. Dus in de periode 1885 - 1904 worden er meerdere huisnummers bij een gezin gegeven. Dit hoeft niet te betekenen dat het gezin in die periode verhuisd is. Er kan ook een hernummering van de huizen plaatsgevonden hebben.

Voorbeeld:

Hindrik Oldenschirring, landbouwer en Roelfien Grootjans wonen, samen met hun kind te Westenesch op huisnummer C169, later op C158b (e).

In de genoemde periode veranderde het huisnummer in 1888 en 1899. Dit heb ik kunnen achterhalen aan de hand van de huisnummers welke over die periode in de kantlijn van de overlijdensakte genoteerd staan.

Ook in de periode 1900-1917 worden de huizen op dezelfde manier genummerd.

Voorbeeld:

Koop Rabbers, landbouwer en zijn Gesien Rabbers wonen met hun 6 kinderen te Westenesch op het huisnummers C139 en later C192(f)

Het eerste huisnummer was dus overgenomen uit het voorgaande boek, het nieuwe huisnummer wordt in 1909 ingevoerd.

In de periode 1917 - 1934 worden de boeken van de burgerlijke stand niet meer bijgehouden maar gaat men over op de gezinskaarten. Dan worden er in het begin huisnummers zonder wijkletter gebruikt, terwijl later straatnamen met huisnummer genoteerd worden.

Voorbeeld:

Jans Kuper, timmerman en zijn vrouw Egbertien Nijmeijer wonen met hun 9 kinderen achtereenvolgens te Westenesch huisnummer 39, 41, 46, en ten slotte aan de Wilhelminastraat 103 (g).

Het jaartal van de hernummering heb ik niet met 100% zekerheid kunnen bepalen. Reden hiervoor is het feit dat bij de overlijdens geen huisnummer meer in de kantlijn van de akte gezet werd.

1ste 1917 bij invoering van de gezinskaart (ander nummer dan laatste huisnummer in de burgerlijke stand boeken)

2de ca. 1921

3de ca. 1925

4de juli 1928 (met stempel aangegeven op de gezinskaart)

5de maart 1936 (met stempel aangegeven op de gezinskaart)

In de periode 1850 t/m 1934 is de huisnummering van Westenesch in ieder geval, (in de periode 1860 - 1885 werden immers geen huisnummers genoteerd en kan het dus best zijn dat deze een aantal keren veranderd zijn), zeven keer veranderd.

Voor de wijze waarop de nummering van huizen door de bewoners moest plaatsvinden was een verordening opgesteld. Deze politieverordening werd via de Drentsche Courant aan de bevolking kenbaar gemaakt en luidde als volgt (h):

artikel 1

Geeft de wijkverdeling van Emmen aan.

De wijkletter C werd gebruikt voor de woningen in Emmen (centrum), Westenesch, Emmerhout.

artikel 2

De woonhuizen en gebouwen worden met wijkletter en een doorlopend nummer getekend. De letters en cijfers worden elk ter grootte van 3,5 cm, in witte olieverf geplaatst op een zwart geverfd blikken plaatje dat op het voordeurkozijn, of zoo daar de gelegenheid ontbreekt, op ene andere zichtbare plaats gespijkerd wordt. De letters en cijfers moeten duidelijk zichtbaar zijn. De cijfers moeten onder de letters geplaatst worden.

artikel 3

De bewoners of gebruikers zijn verplicht de letters en cijfers, op de wijze bij het vorig artikel omschreven, ten hunnen koste in goeden staat te onderhouden, en bij ene nieuwe nummering de letters en cijfers, hun door het plaatselijk bestuur opgegeven, binnen veertien dagen, overeenkomstig de bepalingen van het tweede gedeelte van het vorig artikel, op de huizen en gebouwen te stellen en vervolgens te onderhouden. Bij nieuwe nummering van een of meer wordt hierin voorzien voor rekening der gemeente.

artikel 4

De bewoners of gebruikers van:

1e nieuwe woningen of gebouwen

2e bestaande woningen of gebouwen die door splitsing, vereniging of op andere wijze veranderd zijn, zodat daardoor wijziging in de nummering nodig wordt, zullen verplicht zijn ten hunnen koste binnen dertig dagen na aanzegging vanwege Burgemeester en Wethouders op die woningen of gebouwen de letters en cijfers te plaatsen die daarvoor bij de aanzegging zullen worden opgegeven, daarbij in acht nemende de voorschriften van art. 2

Bron:

- a. Gewapende burgerwacht, 1797-1798, kerspel Emmen, OSA 1383, Rijksarchief Drenthe (RAD)
- b. Gesteldheid van de inwoners en de opbrengst van de beschreven middelen en het patent, 1807-1808, OSA 1623, RAD
- c. Burgerlijke Stand gemeente Emmen, boek EEO-bl.148, gemeente archief Emmen (GAE)
- d. De wijkletters en de gebieden die er onder vallen staan in de Drentsche Courant dd. 22-02-1905, GAE
- e. Burgerlijke Stand gemeente Emmen, boek O-bl.9 (blauwe stip), GAE
- f. Burgerlijke Stand gemeente Emmen, boek R-bl.2, GAE
- g. Burgerlijke Stand gemeente Emmen, gezins kaart Jans Kuper, GAE
- h. Drentsche Courant, dd. 22-02-1905, GAE

Overzicht uit de verenigings periodieken van de Historische Vereniging Zuid Oost Drenthe vanaf de oprichting tot en met 1 juli 1999.

Nieuwsbrief van de Historische Vereniging Zuid Oost Drenthe

blz; 1e jaargang no 1 maart 1992

1	L.S.	red; G. Katoen
1/2	De oprichtingsvergadering.	
2	Over de naam van de vereniging.	
2	Het logo.	
2	Nieuws van de penningmeester.	
3	Samenstelling bestuur.	
3	Publikaties.	
3/4	Historische bijdrage. Doopvont in de N.H.kerk.	Ger de Leeuw
		P.Dokter
4	Lezing.	
5	Ledenlijst.	
6	Doopvont Sleen (afbeelding).	
6	Nationaal Veenpark.	

Nieuwsbrief juni 1992 1e jaargang no 2

1	L.S.	
1/2	Almanak voor Zuid Oost Drenthe.	
2	De penningmeester aan het woord.	
2	Lezing van J. Bakker.	
2	Aanwinsten.	
3/4	Geert Venegheerts (Wevergeerts) een historisch figuur uit oud Emmen.	
4	Advertentie.	

Nieuwsbrief maart 1993 2e jaargang no 1.

1	Van het bestuur.	Ger de Leeuw
1	Landverhuizers uit Emmen.	Ger de Leeuw
2	De Almanak.	
2	Historisch Café.	G. Katoen
2/4	Notulen Jaarvergadering.	
4	Van de penningmeester.	
4	Historisch Archief.	
4/5	Historische bijdrage.	P. Dokter
5	Nationaal Veenpark ontslaat medewerker.	het bestuur
6	Opgave onderzoek.	

Nieuwsbrief september 1993 2e jaargang no 2

1	Van het bestuur.	
1	Zuidenveldse Studies.	
1	Statuten.	
2	Bijeenkomsten.	
2	Stadswandeling Coevorden.	
2	Toekomstideeën.	
3	Hulpbehoevende veenbewoners.	
3	Studiedag Zuidenveld.	
4	(eerste) Zuidenveldse Studiedag.	

Zuidenveldkroniek 3e jaargang no 1 januari 1994

- 1 Van het bestuur.
- 2 Zuidenveldse studiedag.
- 3 Wie maakt het af.
- 4/5 't Boerhoren.
- 6 Het Drents Californië.

Zuidenveldkroniek 3e jaargang no 2 mei 1994

- 1/5 Archeologische excursie.
- 6/24 Veenwoordenboek. Ger de Leeuw
- 24 Terrovani. Leo ter Borch

Kroniek 4e jaargang no 1 maart/april 1995

- 1/2 Van het bestuur.
- 3/8 De graven Amshoff, een vergeten Monument in Emmen. Wim Visscher
- 9/10 Enkele notities rond de bevrijding van Emmen. Ger de Leeuw
- 10/14 Voettocht Emmen over de Grens (deel 1)
- 14 Noot (nood?) van de penningmeester.
- 14 Uitnodiging.

Kroniek 4e jaargang no 2 mei 1995

- 17 Naar het smalspoormuseum.
- 18 Pennevruchten in druk. G de Leeuw
- 19/28 Smalspoor en turf. Wim Visscher
- 28 Wie schrijft er mee?
- 29/31 Boekbespreking.
- 31/32 Voettocht Emmen over de Grens. (deel 2)

Kroniek 4e jaargang no 3 augustus/ september.1995

- 1/36 De geschiedenis van de krant. Harm de Jong
- 37 Een aanwinst. Harm de Jong
- 37/39 Emmen en de van Raalte Trek. redaktie
- 39/44 Smalspoor en Turf. (slot) Wim Visscher
- 44/45 Vier Eeuwen Turfwinning. redaktie
- 45/47 Voettocht Emmen over de Grens (3)
- 48 Van het bestuur.

Kroniek 5e jaargang no 1 januari 1996

- 1 Van de voorzitter.
- 3 Een huwelijksadvertentie.Ingezonden door T Engelsman
- 4/6 Vier Eeuwen Turfwinning. Wim Visscher
- 7/17 De 'Drentsche Volkswagen' van Pieter Ortlepp. T. Engelsman
- 17/19 Archivaria.
- 20 Van het Bestuur.

Kroniek 5e jaargang no 2 juni 1996

3	Voorwoord.	
4/12	Turfexperimenten.	Ger de Leeuw
13	Archivaria.	
14	Oproep.	
14	Mededelingen.	
15	Niets nieuws onder de zon.	

Kroniek 5e jaargang no 3 september 1996

3	Van de redactie.	Red;
4/12	Historie van de Zuid Oost Drentse industrie.	Wim Visscher
13	Archivaria.	
15	Mededelingen.	

Kroniek 5e jaargang no 4 december 1997 (1996)

4	De veldnamen in de groenlanden van Emmen en Barge.	P. Dokter
18	Mededelingen.	
	Oproep.	
	Van het bestuur.	
19	Noten en literatuur.	

Kroniek 6e jaargang no 1 januari 1997

4	Van het bestuur.	
5/13	Roswinkel.	Harm de Jong
14	Archivaria.	T. Engelsman
15	Mededelingen.	

Kroniek 6e jaargang no 2 juni 1997

3	Van het bestuur.	P.M. Kraan
5/14	Monumenten Selectie. Projekt gemeente Emmen.	Ger de Leeuw
15	Mededelingen.	
	Boeken.	

Kroniek 6e jaargang no 1/2 juli 1998

5	Van de redactie.	
6/11	Ploeteren door het veen.	H.J.Versfelt
12	Gedicht.	Ingezonden
13/15	Begraven in Emmen.	Ger de Leeuw
16/20	Veenoord en het logement Scholte.	W. Visscher
21	Ingezonden.	
	Stichting Poppen Schoonebeek anno 1984.	

Kroniek 6e jaargang no 3/4 december 1998

5	Van het bestuur.	
6/9	Klaas Ensink, enkele notities over een opmerkelijk man.	Ger de Leeuw
10/11	De registratie van huwelijks- en overlijdensakten.	Gré de Leeuw
12/16	De geschiedenis van de Ned.Herv.Kerk te Emmen
(1598-1867).	Jan Pool
16	Boeken met betrekking tot historische gebeurtenissen.	Peter Kraan
17	Met de vereniging naar het Hunebedden-Informatie
Centrum te Borger.	Ger de Leeuw
18	Monumentendag 12 september 1998 in de gemeente Emmen.	Harm de Jong
18	Open dag Hist.Ver. Z.O.Drenthe/Ned. Gen. Ver. afd.
Drenthe	Peter Kraan
19	Boekpresentatie "De Verzenen tegen de Prikkels" dd
14 november 1998	Peter Kraan
20	Activiteiten van de Ned.Geneal.Ver. afd. Drenthe 1999	

Kroniek 7e Jaargang 1999 no 1 juli 1999

4	In memoriam Bertus Eising.	P.M.Kraan
5	Veenoord en het logement Scholte.	B.Dijkstra
5/8	De erfenis van Emmen.	G de Leeuw
9/11	De Heerendijk.	W.Visscher
12/13	Behuizing te Westenesch.	G.Waasdorp
14/16	Tegengestelde toepassingen van turf.	W.Visscher
17/20	Een Emmer pand in oude stijl.	P.M.Kraan
21	Terugkijken.	P.M.Kraan
21	Emmen in oude ansichten.	
22	Excursie naar het klooster Ter-Apel.	P.M.Kraan
22	Boeken gezien.	
23	Activiteiten najaar 1999	Bestuur

